

POSTANOWIENIE

Dnia 17 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba

w sprawie z wniosku E. Spółki Akcyjnej z siedzibą w G.
przy uczestnictwie F. S., A. S., Skarbu Państwa - Starosty O. i Ministra Energii
o stwierdzenie nabycia służebności przesylu przez zasiedzenie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 lipca 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej uczestników postępowania F. S. i A. S.
od postanowienia Sądu Okręgowego w O.
z dnia 12 sierpnia 2019 r., sygn. akt [...],

- 1/ odrzuca skargę kasacyjną w części dotyczącej
rozstrzygnięcia o oddaleniu apelacji wnioskodawcy,**
- 2/ oddala skargę kasacyjną w pozostałej części,**
- 3/ zasądza od uczestników F. S. i A. S. solidarnie na rzecz
wnioskodawcy kwotę 240
(dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 12 sierpnia 2019 r. Sąd Okręgowy w O. oddalił apelację wnioskodawcy E. Spółki Akcyjnej w G. oraz częściowo oddalił, a częściowo odrzucił apelację uczestników F. S. i A. S. od postanowienia Sądu Rejonowego w O. z dnia 28 kwietnia 2017 r. uwzględniającego częściowo wniosek o stwierdzenie zasiedzenia na nieruchomościach stanowiących własność

uczestników służebności gruntowej i służebności przesyłu szczegółowo opisanych w sentencji orzeczenia.

Orzeczenie to zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez uczestników F. S. i A. S. Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazali, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne w postaci konieczności odpowiedzi na pytania:

1. Czy nastąpiła przerwa w posiadaniu służebności odpowiadającej służebności przesyłu w sytuacji, gdy składniki majątkowe przedsiębiorstwa przesyłowego najpierw zostały przeniesione w ramach Skarbu Państwa, a następnie już po ustaniu jednolitej własności państwowej ze Skarbu Państwa na podmiot nie będący Skarbem Państwa?
2. Czy w przypadku gdy w ramach urządzenia przesyłowego - dwutorowej linii elektroenergetycznej, czynny jest tylko jeden tor tej linii, możliwe jest zasiedzenie służebności przesyłu, bądź służebności gruntowej odpowiadającej treścią służebności przesyłu w zakresie obydwu torów linii elektroenergetycznej?
3. Czy jest możliwe wydzielenie w ramach elektroenergetycznej linii dwutorowej (stanowiącej jedno urządzenie przesyłowe) dwóch odrębnych linii jednotorowych oznaczonych innym adresem i przesyłających prąd z/do innych głównych punktów zasilania (GPZ).

Ponadto, zdaniem skarżących, istnieje potrzeba wykładni art. 121 pkt 4 k.c., który budzi poważne wątpliwości, w kontekście sytuacji rolnika przeciwko, któremu biegł termin zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu do czasu ustania przeszkody w postaci sytuacji politycznej tj. zniesienia jednolitej własności państwowej (1 lutego 1989 r.), albo przeprowadzenia w Polsce pierwszych półwolnych wyborów (4 czerwca 1989 r.).

Wnioskodawca w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna uczestników (zaskarżająca w całości postanowienie Sądu drugiej instancji w punkcie II), podlegała odrzuceniu w części w jakiej dotyczyła rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego o oddaleniu apelacji wnioskodawcy. W tym zakresie orzeczenie Sądu drugiej instancji jest korzystne dla uczestników, a dopuszczalność skargi kasacyjnej, podobnie jak innych środków zaskarżenia, uzależniona jest od wykazania przez skarżących interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia, który uwarunkowany jest wykazaniem pokrzywdzenia tym orzeczeniem (*gravamen*). Ocena pokrzywdzenia, stanowiącego warunek dopuszczalności zaskarżenia, musi poprzedzać badanie zasadności środka zaskarżenia. Oznacza to, że skarga kasacyjna uczestników, w tej części, jako niedopuszczalna na podstawie art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. podlegała odrzuceniu (por. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 44/14, niepubl.)

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono

rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa. Zagadnienie ma cechować się istotnością, czyli być doniosłe z uwagi na rangę zawierającego się w nim problemu prawnego oraz jego znaczenie wykraczające poza potrzeby rozstrzygnięcia sprawy, w której wniesiono skargę. Nie może mieć charakteru kazuistycznego i służyć uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi odnośnie do kwalifikacji prawnej szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 23 listopada 2010 r., II CSK 344/10, niepubl., z dnia 23 marca 2012 r., II PK 284/11, niepubl., z dnia 21 maja 2013 r., IV CSK 53/13, niepubl., i z dnia 30 kwietnia 2015 r., V CSK 598/14, niepubl.).

Oparcie zaś wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, niepubl., z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 84/04, niepubl.). Nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawa ani nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne, jeżeli Sąd Najwyższy w danej kwestii wyraził swój pogląd we wcześniejszym orzecznictwie, a nie zachodzą okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2015 r., I CSK 976/14, niepubl.).

Zagadnienia prawne sformułowane przez skarżących nie spełniają wyżej sprecyzowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego wymagań. Przede wszystkim nie mają charakteru abstrakcyjnego, syntetycznego i uniwersalnego, lecz są osadzone w okolicznościach konkretnej sprawy i są pytaniami w tej właśnie sprawie, częściowo opartymi na założeniach sprzecznych z podstawą faktyczną zaskarżonego orzeczenia.

Problemy prawne ujęte przez skarżących w punkcie 2 i 3 wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania (k. 1249 - 1249 verte) nie zostały związane z jakimkolwiek skonkretyzowanym przepisem prawnym, jak również nie zostały poparte stosowną argumentacją. Ich ujęcie wskazuje na odniesienie ich do okoliczności konkretnej sprawy i dążenie do uzyskania tą drogą poglądu, który miałby służyć jej rozstrzygnięciu, nie zaś na istnienie w tym zakresie ogólnego problemu związanego z wykładnią prawa. Skarżący przy ich formułowaniu pominęli, że w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy jest związany podstawą faktyczną zaskarżonego orzeczenia, a podstawą skargi nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów i oceny dowodów (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.). Skarżący nie respektują tej zasady, w podstawach skargi odwołując się wprost do naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. i w tym kontekście prezentując część zagadnień prawnych.

Ponadto Sąd Najwyższy w odniesieniu do treści służebności przesyłu wyznaczonej przeznaczeniem urządzeń przesyłowych posadowionych na nieruchomości obciążonej zajmował już wielokrotnie stanowisko w swoim orzecznictwie (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2014 r., V CSK 456/13, niepubl., z dnia 11 czerwca 2005 r., V CSK 468/14, niepubl., z dnia 14 listopada 2013 r., II CSK 69/13, OSNC 2014, nr 9, poz. 91, z dnia 23 października 2013 r., IV CSK 30/13, OSP 2014, nr 9, poz. 88 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, nr 12, poz. 139).

Zasiedzenie służebności następuje w takich granicach przestrzennych w których przedsiębiorca przesyłowy manifestował, że korzysta z cudzej nieruchomości przy wykorzystaniu trwałego i widocznego urządzenia (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 190/11, niepubl. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2012 r., II CSK 218/12, niepubl., z dnia 29 listopada 2013 r., I CSK 253/13, niepubl., z dnia 11 czerwca 2015 r., V CSK 468/14, niepubl., z dnia 9 lipca 2015 r., I CSK 629/14, niepubl., i z dnia 18 maja 2016 r., V CSK 531/15, OSNC–ZD 2018, nr A, poz. 14). Pojęcia „korzystać w oznaczonym zakresie z nieruchomości obciążonej” czy „zgodnie z przeznaczeniem tych urządzeń” (art. 305¹ k.c.) mają wprawdzie charakter normatywny, jednak są tak ogólne, że w każdym wypadku wymagają ich wypełnienia indywidualną treścią uwzględniającą czynny charakter służebności

zarówno w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu, jak i stwierdzenia jej zasiedzenia (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 190/11, niepubl.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalili się także poglądy, że przedsiębiorstwa państwowe wykonywały posiadanie mogące doprowadzić do zasiedzenia służebności gruntowej, z tym zastrzeżeniem, że pod rządem art. 128 k.c. nabycie takiego prawa następowało do jednolitego funduszu własności państwowej. Stwierdzono również, że przedsiębiorca przesyłowy może zaliczyć posiadanie przez Skarb Państwa służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu, jeżeli jest następcą prawnym przedsiębiorstwa, a podczas biegu posiadania służebności nastąpiło jego przeniesienie na rzecz obecnie istniejącego przedsiębiorcy przesyłowego lub jego poprzednika. Uznano, że nie ma żadnych podstaw do przyjęcia, że posiadanie służebności przesyłowej przez przedsiębiorstwo państwowe przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej kodeks cywilny z 1989 r. nie było posiadaniem w rozumieniu art. 352 § 1 k.c. i nie mogło prowadzić do zasiedzenia. Stanowisko to obecnie uznaje się za tak oczywiste, że Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 108/10 (niepubl.) odmówił podjęcia uchwały dotyczącej zagadnienia dopuszczalności zaliczenia przez przedsiębiorcę przesyłowego okresu posiadania poprzednika prawnego będącego przedsiębiorstwem państwowym (por. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 76/15, OSNC 2016, Nr 12, poz. 138, z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, BSN 2008, Nr 10, poz. 7, z dnia 26 października 2007 r., III CZP 30/07, OSNC 2008, nr 5, poz. 43, z dnia 22 października 2009 r., III CZP 70/09, OSNC 2010, nr 5, poz. 64, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2006 r., V CSK 149/05, niepubl., z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 680/04, niepubl., z dnia 15 stycznia 2009 r., I CSK 333/07, OSNC - ZD, nr 4, poz. 15 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2015 r., V CSK 26/14, niepubl., z dnia 13 stycznia 2016 r., V CSK 224/15, niepubl., z dnia 14 listopada 2012 r., II CSK 120/12, niepubl., z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 171/08, OSNC 2010, nr 1, poz. 15, z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 183/11, niepubl., z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 108/10, niepubl., z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 171/08, OSNC 2010, nr 1, poz. 15, z dnia 18 maja

2007 r., I CSK 64/07, niepubl., i z dnia 20 stycznia 1993 r., III CRN 146/92, nie publ.).

Do przeniesienia posiadania, dla zachowania jego ciągłości, może dojść w każdy ze sposobów wskazanych w art. 348-351 k.c. Natomiast zgodnie z art. 348 k.c. przeniesienie posiadania może nastąpić przez wydanie rzeczy, posiadanie jest, bowiem, stanem faktycznym, więc jego przekazanie nie wymaga innej czynności niż faktyczna (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1999 r., I CKN 201/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 93, z dnia 13 kwietnia 2000 r., III CKN 859/99, niepubl., z dnia 23 listopada 2004 r., III CK 382/03, niepubl. i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2013 r., V CSK 269/12, niepubl.). Ciężar dowodu w zakresie wykazania, że doszło do przeniesienia posiadania spoczywa na wnioskodawcy. Skuteczność przeprowadzenia takiego dowodu, jako *questio facti* wymaga indywidualnej oceny sądu w każdym postępowaniu (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2006 r., I CSK 11/05, niepubl., z dnia 18 maja 2007 r., I CSK 64/07, niepubl., z dnia 10 lipca 2013 r., V CSK 320/12, niepubl., z dnia 20 września 2013 r., II CSK 10/13, OSP 2015/2/17, z dnia 28 marca 2012 r., V CSK 181/11, niepubl. oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2011 r., V CSK 502/10, I C 2012, nr 10, s. 29, i z dnia 25 kwietnia 2014r., II CSK 433/13, niepubl.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono także, że przedsiębiorstwo państwowe, które przed wyodrębnieniem swojego majątku od Skarbu Państwa korzystało z urządzeń przesyłowych, z chwilą uwłaszczenia nabyło te urządzenia na własność (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2016 r., V CSK 510/15, niepubl., z dnia 15 listopada 2016 r., III CSK 422/15, niepubl., z dnia 16 lutego 2017 r., I CSK 155/16, niepubl. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2017 r., II CSK 157/16, niepubl.). Do nabycia doszło z dniem 7 stycznia 1991r., a podstawę nabycia stanowił art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. 1991 r., Nr 2, poz. 6), a nie art. 2 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79, poz. 464, z późn. zm.) (por. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91, OSNC 1991, nr 10-12,

poz. 118, uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2017r., III CZP 101/16, OSNC 2017, nr 11, poz. 123 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2015 r., IV CSK 514/14, nie publ.).

Sąd Najwyższy wielokrotnie również stwierdzał w swoim orzecznictwie, że przeszkody natury politycznej mogą być okolicznością, która może być zrównana w skutkach z siłą wyższą. W sprawach o zasiedzenie służebności gruntowej przez Skarb Państwa (państwową osobę prawną) stosowanie art. 121 pkt 4 w związku z art. 175 i art. 292 k.c. jest uzasadnione z powodu wystąpienia w określonym czasie siły wyższej, polegającej na uwarunkowanej politycznie i stwierdzonej w konkretnych okolicznościach, niezależnej od podmiotu, obiektywnej niemożności skutecznego dochodzenia w drodze prawnej zaprzestania dalszych naruszeń prawa własności. Jeżeli jednak właściciel nieruchomości, na której przed 1989 r. przedsiębiorstwo państwowe posadowiło urządzenia przesyłowe, powołuje się na zawieszenie biegu zasiedzenia służebności przesyłu na podstawie art. 121 pkt 4 k.c., powinien wykazać, że z określonych przyczyn politycznych, dotyczących jego lub jego poprzedników prawnych, nie mogli oni przed 1989r. dochodzić roszczeń wynikających z posiadania przez Skarb Państwa nieruchomości w zakresie odpowiadającym służebności przesyłu (por. m.in. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2007 r., III CZP 30/07, OSNC 2008, nr 5, poz. 43, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2003 r., IV CKN 420/01, IC 2004, nr 6, str. 38 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2017 r., III CSK 60/17, niepubl., z dnia 27 kwietnia 2017 r., II CSK 504/16, niepubl., z dnia 28 stycznia 2015 r., II CSK 75/14, niepubl., z dnia 18 czerwca 2014 r., V CSK 405/13, niepubl., z dnia 16 stycznia 2009 r., V CSK 249/08, niepubl., z dnia 29 października 2009 r., III CSK 22/09, niepubl., z dnia 16 września 2009 r., II CSK 169/09, niepubl., z dnia 30 października 2008 r., II CSK 241/08, OSNC - ZD 2010, nr A, poz.2, i z dnia 13 października 2005 r., I CSK 162/05, OSP 2006, nr 9, poz.107)

Nie zachodzi zatem potrzeba kolejnej wypowiedzi Sądu Najwyższego w tym przedmiocie.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 520 § 3 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 5 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jedn. tekst Dz.U. z 2018, poz. 265).